

öregét". Az is valószínű, hogy Arany tudott arról a megható levélről, amelynek kíséretében az agg költő megküldte a „Remény” e „taglalatát” az Akadémiának Eötvös József útján: „Esedezem alázatosan — írja ebben — Hattyuénekem elszavalatásáért”.⁴³

Arany válasza e „hattyuénekre” tiszteletet sugároz és itt-ott az öreg Szemere öreges modorához alkalmazkodik. Stílusra kedves, gyengéd: Arany elismeri ugyan a fejtegetésnek általános szempontból véve eredeti, találó s következetes voltát . . . , de ezután nagyon tapintatos s egyben határozott formában rámutat arra, hogy bírálója alapjában félreértette költeményét. Szinte az az érzésünk, hogy azért időz el olyan hosszasan a „neszme-eszme” kapcsolatnál, hogy minél később — levelének harmadik s egyben utolsó lapján — kelljen rátérnie a magyarázat cáfolatára, s így elismerő szavak közé ágyazva mondja meg a „választ remélő, kérő” „szegény öregnek” talán fájó igazságot, hiszen nem akar fájdalmat okozni a „sír szélén álló” aggastyánnak. Ezt éppen azért is meg kell mondania, mert „Elmélkedését” Szemere akadémiai felolvasására szánta (amire, tudtunkkal, nem került sor). — Arany nem hallgatja el tehát: „. . . a költemény egyénibb színű, mint Kegyed magyarázata szerint, mely mindent eszményít, de tartoztam az igazságnak e vallomással”.

Mi pedig tartozunk e közléssel az irodalomtörténetnek és a filológiai pontosságunk.

Áfra János

ADY ENDRE ELSŐ NYILATKOZATA SAJÁT KÖLTÉSZETÉRŐL

Mindössze vagy húsz kis verse jelent meg Ady Endrének 1898 nyaráig a zilahi *Szilágyban* — másutt még sehol — amikor „barátai unszolására” már önálló verskötet kiadására határozta el magát.¹ A *Szilágy* csak lassanként, hosszabb-rövidebb várakoztatás után közölte a kezdő költő verseit. A szerkesztő — Kincses Gyula — többször is küldött a költőnek türelmet kérő üzenetet a lapban, mert nemcsak az ő verseit kellett közölnie. Talán ezért is szánta rá magát a fiatal Ady Endre, hogy önálló kötet kiadásával vívja ki a döntő eszt.

Legelőször a *Szilágy* 1898. július 17-i számában olvassuk — ott közölt „Epilógok, I—III” című versével kapcsolatban — hogy e versek „A szerző közelebb megjelenő kötetéből” valók. Egy héttel később, július 24-én, Ady Endre kéri a kibocsátott előfizetési ívek visszaküldését és pedig Érmindszentre, szülei címére, ahová akkor már hazatért a zilahi féléves „joggyakorlat” után. Augusztus 14-én is innen üzeni a lap útján, hogy a készülők verseskönyvet Debrecenből fogja megküldeni az előfizetőknek, ahová tanulmányi folytatására visszatért.²

A *Versék* egyszerű címmel kiadott első kötet — mint tudjuk — végül is csak 1899. június 19-én (hétfőn) jelent meg a debreceni könyvesboltokban, s az előfizetők részére a hónap végén került szétküldésre. A kis kötet magával vitte a költő nagy reményiségét, büszke öntudatát, az esetleges lekcicsinylő kritikát már előre elvető fölényes elutasítást.

Ezekről az első verseskötettel kapcsolatos érzéseiről és gondolatairól abban az „Előfizetési felhívás”-ban számolt be a költő, amelyet jóval a kis könyv megjelenése előtt tett közzé a *Szilágy* hasábjain.

Minden valószínűség szerint ez a „felhívás” volt a kísérő szövege annak az előfizetők gyűjtő ívnek, amelyet a költő 1898 júniusában a *Szilágy* című lap nyomdájában — Kincses Gyula támogatásával — kinyomatott és barátainak, ismerőseinek szétküldött. Aztán reménykedve várta — majd ismételtelen sürgette — a gyűjtőívek visszaküldését (bár a hirdett kötet végül is csak egy teljes év múlva jelent meg).

⁴³ Szemerei Szemere Pál Munkái. Születése százados emlékünnepeinek alkalmából közrebocsátja a Kislaludytársaság. Szerkeszti SZVORÉNYI JÓZSEF. I—III. Bp. Franklin-Társulat, 1890. — Szvorényi itt (I, 50.) tévesen állítja, hogy ez a levél 1860. január 4-én kelt. A Szemere-Tár 17. kötetében olvasható levél (másolat) kelt 1860. április 1. Szvorényit a keltezés módja téveszthette meg: 1/4 1860. Ebben azonban az első arabs szám a napot, a második a hónapot jelöli. Nem lehet januári az Eötvösnek küldött levél azért sem, mert az Arany Jánoshoz intézett s április 2-án kelt levélhez csatolt megjegyzésében Halász Dezső közli Arany-nal, hogy Szemere néhány napja írta ezt az „Elmélkedést”, amelyet neki megküld.

¹ Lehet, hogy az asztalfők ennél több versét is látta már, de ezeket nem küldte be a *Szilágy*nak, vagy a szerkesztő nem közölte azokat. Így bizonyosan tudjuk, hogy a „Szerelem és sajtkereskedő” című tréfás versét, amely később a Debreczeni Reggeli Újság 1898. szeptember 25. számában „Tragédia” címmel megjelent, a *Szilágy* 1898. május 8-i számának Szerkesztői üzenetével utasította vissza a szerkesztő. Sok olyan „dal”-t is írt ebben az időben, amelyek sohasem jelentek meg nyomtatásban. Már 1896. augusztus 2-án megjelent második versének is *ciklus-szerű* címet adott („A bánat dalaiból”) s tudjuk azt is, hogy az 1896. május 9-i iskolai milleniumi ünnepélyen is az ő alkalmi költeményét szavalta „hatásosan” Friedmann Tibor. (L. *Szilágy*, 1896. május 9. sz.) A Debreczeni Hírlap 1899. január 4-i számában közölt „Epilógok, I—III.” című versei alatt is megjegyzi, hogy az „Erzsike”-ciklushoz tartoznak, a február 4-én közölt „Búcsú” című versénél pedig azt írja: Az „Erzsike dalok”-ból, de a „ciklus” többi verséről semmit sem tudunk.

² *Szilágy*, 1898. augusztus 14.

Annak ellenére, hogy ez az Előfizetési felhívás a sokszor átvizsgált Szilágyi 1898. július 3-ai 27. számában (a 3. oldalon) újsághír formájában is megjelent és Ady Endre névaláírása is olvasható alatta, az Ady-kutatók figyelmét mindeddig elkerülte ez a költő egyéniségére annyira jellemző dokumentum.

Nem találták meg a felhívást Ady Endre *Prózai Művei* I. kötetének anyaggyűjtői sem. De nem találjuk a felhívást — a fiatal költőnek ezt az önértetes megnyilatkozását — az *Összes Versek* kritikai kiadásának — egyébként gazdagon dokumentált — legutóbb megjelent I. kötetében sem. Bóka László — könyve 81. lapja szerint — tudott ugyan a gyűjtőívről, de szövegét valószínűleg nem ismerte, mert különben minden bizonnyal foglalkozott volna vele.

Ezért tartjuk most szükségesnek ennek az érdekes nyilatkozatnak teljes szövegű közlését a Szilágyi idézett helye alapján, mint olyan dokumentumét, amely a költő legelső, nyomtatásban megjelent vallomása saját — éppen csak sarjadzó — költészetéről.

*

Ady Endre addig megjelent és először a verseskötetben közölt versei sem tartalmi, sem formai tekintetben nem hoztak még semmi újat vagy különösebben figyelemreméltót, maradó értékűt. De a most közölt kommuniké sorai között — talán még öntudatlanul — már feltűnik a későbbi nagy költő és harcos publicista lelkivilágának két vezérlő csillaga, egész életének igazi tartalma: a *Líra* és az *Igazság*.

Már itt felvázolja saját költői „forradalmi” programját. Elmondja, hogy tollát mindenkor „az igazság szeretete” fogja vezérelni „eszményeket és tekintélyeket égető útjában” s ehhez az ifjú fogadalmához — mint tudjuk — valóban egész életében hí maradt.

A költői „igazságon” nyilván a teljes költői őszinteséget érti és nem a praktikus igazságkeresést, a programszerű költőiséget. A nyilatkozat sorai között ott van a néma, de erős elszántság is: a költő a maga *egyéni* útját, egyéni meggyőződését kívánja követni. Egy szót sem szól költői „ősökről”, példamutató „mesterekről”, követendő tekintélyekről, költői iskolákról és irányzatokról. Még a várható kritikák hatása elől is eleve elzárkózik azzal a kétségtelen igazsággal, hogy „kritikus nem tanított meg senkit verset írni”.

Jobban bízik saját megértő közönségében, együttérző olvasóiban, a jó barátokban és ismerősökben. Még érintetlen, nem csalódott optimizmussal az ő pártfogásukba ajánlja készülő verseskötetét. Majd csak vagy másfél évvel később — már a nagyváradi *Szabadság* munkatársaként — panaszkodik gúnyos keserűséggel: „Barátaim unszoltak s én ... kiadtam egy kötet költeményt. Az eredmény szokatlanul fényes volt. Kaptam egy üdvözlő levelet, melyet összes unszó barátaim aláírtak. Unszó barátoktól ez is nagy dolog³ ...”

De most még nem is gondol ilyen csalódásra. Tele van ifjú derülattal s bízik benne, hogy olvasóiban, barátjaiban és ismerőseiben vele együttérző rokon lelkekre talál verses kötete kibocsátása során, ahogy ezt ebben az Előfizetési felhívásban elmondja:

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS. Egy kis kötetnyi verset akarok kiadni. Nem a nagyközönség számára, hiszen annak az enyéimnél jobb versek sem kellenek. Csak ismerőseimnek, csak azoknak, akik azon kis helyen laknak, hova képzeletem bárhonnal visszatért, amely éppenúgy szülőföldem, mint legszentebb illúzióim testét öltött képe. Az irodalmi stréberek példáját nem követtem; ha volt olyan dalom, melyről azt hittem, hogy amint az én szívemet megvérezte az az érzés, melyből formálódott, melyből fölfakadt, úgy fog talán egy szenvedő szívnek a rokon-érezés erejével megnyugvást adni, — azt a dalt is ismerősek, jó barátok szántam, mert ezeket szeretem, mert a szeretet dictálta minden soromat. Még ott is, ahol talán az ifjú szív emésztő lángjával eszményt, tekintélyt próbálok égetni, még ott is a szeretet, az *Igazság* szeretete vezetett. Nem hívom ki, nem is várom a kritikát. Szívem még küzdő helye az ifjú zavaros tárgyakat kereső érzések csatáinak. Az én verseim még csak keresik azt, mely különben is csak törekvés marad s legfennebb iránya változik: az igazságot. Azt sem ígérem, hogy a könyvemre teendő esetleges kritika reám hatással fog lenni: nem, mert a szerénység affektálása több a szerénytelenségnél s nem főleg azért, mert kritikus nem tanított meg senkit verset írni. Az első kötet az a poétának, ami a kisdíáknak az első, — legtöbbször félkrajcáros — cigaretta. Az ismerősöket, a közönséget kérem: ne engedjék, hogy a füstje a torkomon akadjon. A kötet augusztus közepén fog megjelenni. Előfizetési ára 60 krajcár, mely címemre legkésőbb f. hó 25-dikéig elküldendő. A d y Endre, (Ér-Mindszent, u.p. Ér-Szentkirály).⁴

³ Szabadság, 1900. január 13. Az én könyvplacom. *Dyb.* (L. ÖPM. I. köt. 226)

⁴ Szilágyi, 1898. július 3. (27.) szám, 3. l.